

A hand wearing a pink rubber glove holds a yellow sponge. The background is white. The title 'URANUURTAJAN KATKENNUT URA' is overlaid on the image in large, bold, black capital letters.

URANUURTAJAN KATKENNUT URA

AILA KERVINEN

Ella Kitunen (o.s. Europaeus, 1890–1988) edisti kotitaloustyön tieteellistä käsittelyä sekä kotitalouskoulutuksen organisoimista että teoreettisen tutkimustyön kautta. Hän oli ihmisen ravitsemuksesta ja ruokataloudesta kiinnostunut kemisti, josta Helsingin yliopistolla kaavailtiin kodin teknologian ensimmäistä professoria. Kitunen ei kuitenkaan väitellyt ja hänen tieteellinen uransa näytti katkeavan.

Opinnot ja työuran alku

Ella Kitunen jäi äidistään orvoksi jo lapsena (1902) ja isästäänkin varhain (1912). Tästä syystä hän oleskeli paljon sukulaisten perheissä. Haapaveden Kasvitarha- ja Keittokoulun johtajatar Nora Pöyhönen oli Ella Kitusen isän, Anders Theodor Europaeuksen, sisarpuoli, ja Ella vietti kesän 1904 tätinsä hoivissa, tavallaan koulun ylimääräisenä oppilaana. Myöhemmin muistettiin mainita, että Kitunen sai aikaisins ensimmäisen kosketuksen kotitalousalaan.

Kitunen tuli ylioppilaaksi vuonna 1910 arvosanalla laudatur ja kirjoittautui Helsingin yliopistoon. Hän opiskeli hyvällä menestyksellä ja sai palkinnon sekä kemian opiskelusta (1914) että pro gradu -kirjoituksesta (1915). Vuonna 1916 hän valmistui filosofian kandidaatiksi kemia pääaineenaan ja toukokuussa 1919 hänet vihittiin maisteriksi. (EEK/ansioluettelot.)

Kitunen toimi Änäsin maanviljelystaloudellisen koelaitoksen assistentin J. Valmarin apulaisena vuosina 1916–17 ja sai maaliskuussa 1917 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran konkordiarahaston stipendin maanviljelyskemian opiskelua varten. Toukokuussa 1917 hän aloitti ”elintarveministeriön” siementarkastuslaitoksen kasvipatologisella osastolla filosofian kandidaatti Eemeli Kitusen apulaisena. Saman vuoden syksyllä hän meni esimiehensä kanssa naimisiin. Perheeseen syntyi yhteensä neljä lasta.

Ella Kitusen ensimmäinen assistenttikausi huipentui toimimiseen siementarkastuslaitoksen vt. johtajana oman toimen ohessa Eemeli Kitusen ulkomaanmatkan aikana vuonna 1920. Työ ja opiskelu limittyivät toisiinsa, sillä tutkinto maanviljelyskemiassa ja -fysiikassa filosofian kandidaattitutkintoa varten säädettyjä vaatimuksia noudattaen ja arvosanalla laudatur valmistui vuonna 1921. (EEK/ansioluettelot.) Seuraavana vuonna, kolmannen lapsen eli Jaakko-pojan syntymän jälkeen Ella luopui ansiotyöstä ja viipyi seuraavat kuusi vuotta perheenemännän tehtävissä. Paluu työelämään tapahtui vuonna 1928, jolloin Ella toimi helmikuun alusta huhtikuun loppuun ylimääräisenä apulaisena – jälleen valtion Siementarkastuslaitoksella.

Kotitalousopettajaopiston lehtorina

Ella ja Eemeli Kitusen perhe muutti Helsingis-

tä Järvenpään, kun Ella nimitettiin luonnontieteiden ja ruokatalouden lehtoriksi Järvenpään uuteen valtion kotitalousopettajaopistoon. Perustavassa asetuksessa (83/28) kotitalousopettajaopistoon määrättiin seitsemän vakinaista opettajavakanssia: viisi lehtorin virkaa ja kaksi opettajan tointa (puutarhanhoito, käsityöt). Kasvatus- ja opetusopin lehtorin, luonnontieteiden ja ruokatalousopin lehtorin ja maatalous- ja yhteiskunta-aineiden lehtorin virkoihin vaadittiin filosofian kandidaatin tutkinto. Kotitalouden lehtorin virkaan ja puutarhanhoidon lehtorin virkaan riitti talousopettajatutkinto ynnä käytännöllinen kokemus alalta, sillä näillä aloilla Suomessa ei ollut vielä yliopistollista tutkinto-opetusta. Oppilaisiksi pyrkiviltä alettiin vaatia vähintään keskikoulututkinto. Uudet pohjakoulutusvaatimukset nostivat Järvenpään kotitalousopettajaopiston kotitaloudellisen koulutuksen kärkeen. (EEK/ansioluettelot; Kuokka 1961, 129–130.)

Kitusen vastaanottaman viran vaatimukset olivat kaiken kaikkiaan: filosofian kandidaatin tutkinto, arvosanat kemiassa, fysiikassa ja kasvatusopissa sekä eläin- ja kasvitieteessä, minkä vaihtoehtona oli lääketieteen kandidaatin tutkinto. Hakijalla oli lisäksi oltava hyvät tiedot ravintofysiologiassa ja ruokatavaraopissa sekä talousopettajatutkinto. Kitusen ansioluettelossa ei mainita talousopettajatutkintoa, mutta ilmeisesti ensimmäisten viranhaltijoiden kohdalla jouduttiin tekemään poikkeuksia vaatimuksista ja tarkkaamaan henkilön kokonaisansioita. Lehtorinvirassa kemisti Kitunen sovelsi tietojaan erityisesti ihmisen ravitsemukseen.

Kitunen oli osittain virkavapaana vuonna 1936 opetusaineiston kokoamista, tarkistamista ja täydentämistä varten. Hän lienee koonnut tuolloin luentomateriaalin kotitalousopettajien ensimmäistä jatkokurssia varten, joka toteutettiin Järvenpään kotitalousopettajaopistolla kesäkuussa 1936. Menttiin kotitaloustieteitä vastaan. Kurssilla luennoivat muun muassa opiston opettajakunnan edustajana maisteri Kitunen ja yliopistolta professorit A.I. Virtanen, Rurik Pihkala ja Lauri Paloheimo (Koskinen 1968, 19).

Kitunen erosi lehtorin virastaan elokuun alusta 1937. (EEK/ansioluettelot.) Eroa edelsi epäonnistuminen hallintovirkauralle pyrkimisessä. Lehtori

Ella Kitunen vuonna 1934. Kuva: Sven Lalander.

Kitunen oli hakenut maataloushallituksen kotitalousosaston osastopäällikön paikkaa keväällä 1937, mutta virkaan nimitettiin 12. toukokuuta 1937 filosofian tohtori Katri Laine. (Anon. 1937, 188.) Kotitalousneuvos Laine ja filosofian tohtori Elli Saurio hakivat 1940-luvulla kodin taloustieteen kiinteää ylimääräisen professorin virkaa. Molempien työura oli liittämässä heitä niin sanottuun kotitalousväkeen. Sen terävimpään kärkeen kuuluvat henkilöt, nyt myös maisteri Kitunen, asettivat kotitalousprofessuurit tavoitteekseen. Yliopistollista tutkinto-opetusta koskevia virallisiakin aloitteita oli jo tehty, mutta Helsingin yliopiston aloitetta yhä odotettiin. Puute mahdollisista viranhakijoista varmaan jarrutti yliopiston aloitteellisuutta.

Ensimmäisen tiedelehden perustaminen kotitalousalalle

Syksyllä 1933 Kitunen perusti uuden aikakauslehden nimeltä *Kotitalous* ja toimitti sitä yhdessä Suomalaisen Marttaliiton toiminnanjohtaja Saurion kanssa. Toimitus sijaitsi Museokadulla Helsingissä, ilmeisesti Saurion kotona. Vaikka lehti ilmes-

tyi vain 1934, se toimi myöhemmän tulokkaan, kotitalousalan tieteellisen julkaisun *Kotitalousopetus* edeltäjänä. Nimi muutettiin 1950-luvulla takaisin muotoon *Kotitalous*. (Lampinen 1961, 3–7.)

Kotitalous-lehden kirjoittajakuntaan kuuluivat yliopistolta kotieläinopin dosentti Paloheimo ja professorit E. F. Simola ja Virtanen. Viimeisenä mainittu kirjoitti vitamiineista ja maaperän orgaanisesta aineesta sekä kasvien kasvusta. Kitunen osallistui neljällä artikkelilla: 1) Pohjoismaiset kotitalousopettajain luentokurssit Norjassa heinäkuun 2.–10. päivinä 1933; 2) Terveystieteiden ja taloudellisen ruokatalouden opettaminen kouluissa, etenkin opettajanvalmistuslaitoksissa – esitelmä Norjassa 7.7.1933; 3) Ostotarvikkeiden osuus pienviljelijän ruokataloudessa; 4) V kansainvälinen kotitalousopetuskongressi Berliinissä. Heinäkuussa 1933 Kitunen oli pitänyt esitelmän ”Näringsfysiologisk och ekonomisk matlagning i lärarinneundervisningen” Norden-yhdistyksen järjestämällä opintokursseilla Norjassa. Seuraavan vuoden elokuussa Berliinin kotitalousopetuskongressissa hän puhui samasta aiheesta. (EEK/ansioluettelot.)

Kolmas assistenttikausi ja väitöskirjatutkimus

Tiedekunta oli määrännyt maanviljelystälouden professori Pihkalan joulukuusta 1938 lähtien hoitamaan agraaripolitiikan professorinvirkaan kuuluvia tehtäviä ja sijaisuus jatkui kymmenen vuoden ajan. Koska professori Pihkalla oli paljon työtä kahden virkansa hoidossa, hän laati helmikuussa 1939 tiedekunnalle kirjelmän yhden ylimääräisen assistentin määräämisestä agraaripolitiikan opetusta varten ja ehdotti toimeen filosofian maisteri Kitusta. Asia sai nopeasti myönteisen ratkaisun ja maisteri Kitusen työ maanviljelystälouden laitoksen ylimääräisenä assistenttina alkoi 15.2.1939. Kitusta koskeva määräys näyttää tiedekunnassa olleen poikkeuksellinen, koska professori Pihkala vetosi kirjelmässään vuonna 1933 toimeenpantuun samantapaiseen järjestelyyn. (M-m td 10.2.1939-6 §; 10.2.1939–Liite n:o 6 §:ään 6.)

Professori Pihkala oli 1930-luvulla ajanut agronomitutkimuksen linjakajoasia, ja syyskuussa 1940 hän ehdotti maatalousharjoitteluun agronomitutkimuksen uudelle talouslinjalle erityisesti naisopiskelijoille sopivaa kotitaloussuuntaa. (M-m td

19.9.1940–14 §.) Joulukuussa 1940 Pihkala jätti tiedekunnalle väliaikaista kotitalouslinjaa koskeneen esityksen ja tiedekunta asetti esityksen johdosta professori Pihkalan puheenjohtajana toimivan jaoston, jäseninä professorit Jonni Sauli ja Unto Vartiavaara sekä dosentti Paloheimo ja lehtori Kitunen. Tässä vaiheessa Kitunen sai Suomen Kulttuurirahastolta apurahan väitöstutkimusta varten.

Jaoston laaja selvitystyö vakuutti tiedekunnan, ja ensimmäinen asetusehdotus kotitalousvirkaa varten laadittiin:

... kertyneen laajan aineiston ja toimikunnan esittämien selvitysten pohjalla tiedekunta yksimielisesti päätti tehdä perustellun esityksen toimenpiteistä kotitalouden alaan kuuluvan opetuksen ja tutkimustoiminnan järjestämiseksi maatalous-metsätieteelliseen tiedekuntaan. (M-m td 27.2.1941–4 §.)

Ehdotus koski kotitalouden teknologian varsinaisen professorin virkaa, jota ehdotettiin vuoden 1942 määrärahoihin. Säästäväisyys, johon valtiovarainministeriö oli 6.5.1940 kaikkia valtion virastoja kiertokirjeellä kehottanut, pidettiin mielessä ja uuden tutkinnon yhteiskuntatieteellinen virka olisi ehdotettu vasta vuoden kuluttua. (M-m td 30.5.1940–8 §.) Kodin taloustieteen professorin ehdottaminen siirtyi kuitenkin vuoteen 1943.

Kotitaloustieteestä suunniteltiin itsenäistä pääainetta, sillä maatalous- ja metsätieteiden kandidaatin tutkintoon vaadittiin arvosana kolmessa aineessa. Suunnitelman mukaisesti tiedekunta oli esittänyt dosentti Paloheimon nimittämistä yleisen ravinto-opin henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi. (M-m td 1.1.1941–2 §, suppea kokous; 6.2.1941–2 §, suppea kokous; 21.2.1941–9 §.)

Yleinen ravinto-oppi oli voitu ottaa pääaineeksi 17.11.1939 lähtien ja dosentti Paloheimo oli laatinut ehdotuksen uuden opetusaineensa tutkinto-vaatimuksiksi. (M-m td 29.11.1939–Liite §:ään 3.) Jos ravinto-oppi voidaan lukea kotitaloustieteiden ryhmään kuuluvaksi, oli dosentti Paloheimon ehdotus ensimmäinen kerta, jolloin Suomen korkeakoulumaailmassa laadittiin opetusohjelma joltain kotitaloustiedettä varten. Yleisen ravinto-opin opetus kuitenkin lakkasi, kun tiedekunta ehdotti ainoan hakijan Paloheimon nimittämistä kotieläintieteen varsinaisen professorin virkaan. (M-m td 30.3.1944–2 §, suppea kokous.) Kolmas kotitaloustiede (kodin teknologia) perustettiin vasta vuonna 1969.

Virkanimike kodin teknologia muuttui kevääl-

lä 1943, kun konsistorin asettama arvovaltainen toimikunta korvasi kodin teknologian ravintokemialla ja kahden kotitalousprofessorin toteutuksessa valtion budjeteissa (kodin taloustiede A 99/46, ravintokemia A 200/47) virkanimikkeet perustivat konsistorin toimikunnan ehdotukseen. Konsistorin toimikunnan puheenjohtajana vaikutti itse yliopiston rehtori, professori Rolf Nevanlinna ja jäseniä olivat professori Pihkala, lääketieteellisen kemian professori Simola ja kemian professori Virtanen. Sihteerinä toimi mikrobiologian professori Vartiavaara. Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta puolsi yksimielisesti toimikunnan ehdotuksia. (M-m td 4.5.1944–8 §.)

Maisteri Kitusen jatkotutkimuksen vesittyminen romutti yliopistollista kodin teknologiaa koskeneen suunnitelman. Sitä koskevan suunnitelman heikkous piili siinä, että viranhakijaksi kyettiin löytämään vain maisteri Kitunen. Suunnittelusta on säilynyt päiväämätön henkilönimien lista, josta voidaan nähdä, että kodin teknologiaa pidettiin kotitaloustieteistä keskeisimpänä, koska se merkittiin listalle ensimmäiseksi. Seuraava oli kodin taloustiede, johon oli tarjolla neljä mahdollista nimeä. Lista on laadittu todennäköisesti vuonna 1941. (ES/5. Kansio, Kodin taloustiede tieteenä/1. Kodin taloustiedettä suunnitellaan/alakohta n:o 4.)

Kotitalousväki osallistui rintamana ponnisteluun kotitaloustieteiden luomiseksi. Kotitalousopettajayhdistys ja Maataloudellinen kotitalousopetusseura oli kustantanut vuonna 1942 vihkosen nimellä *Yliopistollinen kotitalousopetus* vuoteen 1941 mennessä syntyneistä relevanteista asiakirjoista ja jättänyt valtioneuvostolle 10.2.1943 päivätyyn Hedvig Gebhardin, Laura Harmajan ja Ella Kitusen laatiman kirjelmän, jossa anottiin komitean asettamista tekemään ehdotusta korkeakouluasteisen kotitalousopetuksen ja kotitaloudellisen tutkimustoiminnan järjestämisestä siten, että mukana olisi myös korkeampien kotitalousoppilaitosten tai kotitalousopettajajärjestöjen edustajia. Vedottiin siihen, että ”tieteellisen kotitalousopetuksen järjestäminen ei ole yksinomaan yliopistoa koskeva kysymys” (Sysiharju 1995, 119). Yliopiston rehtorin innostuminen kotitaloustieteiden suunnittelijaksi tuskin kuitenkaan aiheutui yksinomaan kolmen naisen kirjelmästä.

Assistentti Kitunen tutki vuodesta 1941 alkaen säilöntää ja tarkoitus oli, että tutkimuksesta syn-tyisi väitöskirja. (EEK/ansioluettelot). Professori Virtanen oli tarjonnut Kituselle valmiin aiheen ja työtilat Biokemialliselta tutkimuslaitokselta. Toi-veena oli, että Kitunen selvittäisi sinappiöljysäi-löntämenetelmän ja sen suhteen erilaisiin käytet-tyihin säilytystapoihin ja muihin säilytysaineisiin. Sinappiöljymenetelmää, joka oli jo myynnissä, ni-mitettiin myös A.I.V.-menetelmäksi (EEK/Saapu-neet kirjeet/Marjatta Sariolan kirje 6.6.1941 Maa-talousseurojen Keskusliitosta).

Vastoin A.I. Virtasen näkemyksiä

Sota-aika vaikeutti Kitusen tutkimuksen toteutta-mista, sillä tutkimusmateriaalia ja tarvittavia lisä-aineita oli vaikea saada kotimaasta ja toimitukset ulkomailta viivästyivät tai estyivät. Tutkimus oli työläs myös laajuutensa takia. Pääkoesarjassa Kitu-nen otti kokeiltavaksi Suomessa tavallisesti säilö-tyt marjat, hedelmät ja kasvikset: mansikka, mus-tikka, vadelma, viinimarjat (kolme lajia), juolukka, karviaismarja, ruusunmarja, raparperi ja tomaatti. Erikoiskoesarjoissa kokeiltiin muillakin luonnon-tuotteilla, jopa havunneulasilla. ”Koenumerojen luku nousi n. 600:aan.” (Elina ja Samuel Lehtori-sen kotiarkisto 2003/päiväämätön ja otsikoimaton tutkimusseloste, 14 sivua.)

Tutkimustulokset yllättivät. Sinappiöljy reagoi C-vitamiinin kanssa eli tuhosi sitä. Markkinoilla oli siis myynnissä säilöntäaine, joka vaaransi kan-santerveyden! Pikaisesti Kitunen raportoi sekä kir-jallisesti että esitelmin tuloksensa suurelle yleisöl-le, mutta väitöskirjaa hän ei koskaan puolustanut. Kitunen oli selvittänyt tutkimustehtävän, joten mikä esti väittelemisen? Tietoja Kitusen tutkimuk-sesta ei säilytetty Biokemiallisella tutkimuslaitok-sella ja Kitusen yksityisarkistosta ei ole löytynyt selitystä. Kodin teknologian professori emerita Aili Jokelainen muisteli 2000-luvun alussa, että Kitu-sen virhe oli puolukan ja sen sisältämän pektiinin unohtaminen. ”Kitunen oli vanhan koulutuksen saanut kemisti, ei biokemisti.” Kokeiden yllä mai-nitulla pääsarjalistalla ei todellakaan mainita puo-lukkaa. Tässä kohtaa perheenemännän käytännöl-linen tieto oli ehkä vahvempi kuin tutkijan asenne. Kodeissa tiedettiin, että puolukka säilyy survokse-na ilman erityisiä säilöntätoimenpiteitä.

Kitusen epäonnistumisen syytä voidaan arvail-la. Tässä kirjoituksessa oletetaan yksinkertaises-ti, että Virtanen esti Kitusen tutkimuksen pääsyn julkisuuteen. Oli kyse professori Virtasen edus-ta, sillä oli vahvoja toiveita siitä, että hänelle vih-doin myönnettäisiin kemian Nobel-palkinto. Jos sinappiöljy olisi osoittautunut tieteellisessä testis-sä hyväksi säilöntäaineeksi, Kitusen tutkimus olisi lisännyt Virtasen meriittejä.

Kitunen jatkoi tutkimuksiaan apurahakauden jälkeen, mutta mahdollisesti myös perheen van-himman pojan, Jaakon, kaatumisen rintamalla heinäkuussa 1944 vaikutti siihen suuntaan, ettei Kitunen väitellyt. Ja sovelias aika meni pian ohi. Kun konsistorin virkaehdotukset toteutettiin, ra-vintokemian varsinaisen professorin virkaan va-littiin professori Virtasen oppilas, kemian tohtori Paavo Roine. 1960-luvun alkupuolella ravintoke-mian ei-kotitaloudellisesta linjasta, joka oli pe-rustettu ravintokemiaan heti 40-luvulla, muodos-tettiin oppiaineet elintarvikekemian ja -teknologia. (M-m td 4.3.1965–2 §.) Elintarviketieteet käynnis-tyivät Kellogg-rahoituksen turvin ja on mahdollis-ta, että W. K. Kellogg Foundation lupasi rahoituk-sen elintarviketieteille jo 1940-luvulla, vaiheessa, jolloin rehtori Nevanlinna puuttui kotitaloustie-ten kohtaloon konsistorin toimikunnan pu-heenjohtajan ominaisuudessa. Myöhemmin elin-tarviketieteet muodostivat kotitaloustieteiden sijasta kolmannen suuren tiederyhmän tiedekun-taan maatalous- ja metsätieteiden oheen.

Suomalaisten kotitaloustieteiden varhaisessa suunnitteluvaiheessa esikuvana pidettiin yliopis-tollista kotitalousopetusta (*Home Economics*) Yh-dysvalloissa, mutta siellä kotitalousyliopistoissa opetetaan myös elintarviketieteitä. (Kirjavainen 1993, 24.) Maatalous-metsätieteellinen tiedekun-ta olisi voinut valita toisin kuin teki ja laajentaa Kellogg-rahoituksen avulla piirissään jo olevaa ko-titalousopetusta.

Kitunen sai omasta pyynnöstään vapautuksen maanviljelystälouden professorin ja maatalouspo-litiikan vt. professorin Pihkalan avustamistehtä-västä 30.9.1947 (M-m td 25.9.1947–2 § ja 16.10.1947–7 §). Kitunen oli assistentin toimesta erotessaan 57-vuotias. Pihkala toimi tuolloin myös kodin ta-loustieteen vt. professorina.

Kotitalousalan asiantuntijana 1950-luvulla

Kotitalousalaa oli kehitetty neljän eri ministeriön valvonnassa, ja kenttää vaivasi hajanaisuus. Tilanetta yritettiin harmonisoida ja Kitunen osallistui tähän työhön. Kitunen toimi puheenjohtajana (ja oli ainoa jäsen) Kotitalouden yhtenäistämiskomiteassa (Kotitalouden suunnitelmakomitea), joka oli asetettu 17.6.1955 ja jonka mietintö valmistui huhtikuussa 1959. Tarkastaja Sievä Karttunen keräsi yhtenäistämiskomitealle aineistoa ja toimi sihteerinä 5.3.1957 saakka. Kesäkuussa 1961 Karttunen kirjoitti komitean 73-sivuisesta mietinnöstä lausunnon, jossa huomautti mietinnön jo osittain vanhentuneen. Syksyllä 1956 Kitunen pyydettiin vakinaiseksi asiantuntijajäseneksi maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan asettamaan kotitalousopetuksen järjestelyä käsittelevään toimikuntaan. (M-m td 20.9.1956–14 §.) Mietintö valmistui helmikuussa 1958 ja tiedekunta päätti kotitaloustieteitä koskevista toimenpiteistä toimikunnan työn perusteella. (M-m td 13.2.1958–8 §.)

Kotitalouden yhtenäistämiskomitea pohti muun muassa kysymystä, olisiko Helsingin kotitalousopettajaopisto mahdollista muuttaa kotitalouskorkeakouluksi vaiheessa, jolloin opisto otetaan valtion haltuun. Siirtyminen tapahtui elokuun alussa 1959. (Sysiharju 1995, 201.) Kotitalouskorkeakoulua ei syntynyt. Kynnys oli liian korkea nopeasti ylitettäväksi, kun opettajakunta koostui pääasiassa maistereista. Toukokuussa 1956 Kitunen tosin kirjasi komiteansa 30. kokouksen pöytäkirjaan lisensiaattitutkinnon pätevyysvaatimukseksi kotitalouskorkeakoulun ylemmän palkkaluokan neljään lehtorin virkaan. (Komiteamietintö 1959, pk 7.5.1956, § 1–2.)

Helsingin kotitalousopettajaopisto sulautui 1970-luvun puolivälissä Helsingin yliopistoon. Saloheimon mukaan muutos ei yllättänyt, sillä

Helsingin kotitalousopettajaopistossa on jo kauan ollut ne muodolliset edellytykset, joita nyt asetetaan uudistetun opettajien koulutuksen tavoitteiksi. Yo-tutkinto oli opettajakunnan päätöksellä asetettu pääsyvaatimukseksi jo vuonna 1956, vaikka se virallisesti vahvistettiin opiston siirtyessä valtiolle v. 1959. Opiskeluaika on talouskoulu mukaan luettuna 4 vuotta. (Saloheimo 1974, 366.)

Kitunen oli kutsuttu vuoden 1944 alussa Helsingin Kasvatusopillisen Talouskoulun säätion jäseneksi ja hän toimi tämän oppilaitoksen ylimmissä hallintotehtävissä 1950-luvun loppuun asti. Vuodesta 1951 alkaen hänestä tuli Helsingin koti-

talousopettajaopistoon sekä hallituksen että joto-kunnan puheenjohtaja. (Sysiharju 1995, 153–154.) Vaikka Kitusen kehittyi asiantuntijaksi Helsingin kotitalousopettajaopiston suhteen, hän ei näytä muistaneen, että ylioppilaat kansoittivat opiskelijoina jo 1910-luvulla opiston silloista edeltäjää (nimi toinen). Vastaavasta tilanteesta Suomen Liikemiesten kauppaopisto loi piiristään Kauppa-
korkeakoulun. Helsingin Kasvatusopillinen Ruuanlaittokoulu ei tällaiseen kehitykseen kyennyt. (Kervinen 2004, 51–57.)

Kitunen kunniatohtoriksi

Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta myönsi vuonna 1955 maatalous- ja metsätieteiden kunniatohtorin arvon Suomen Akatemian esimiehelle, professori Virtaselle (M-m td 20.1.1955–1 §; juhla-kokous), ja toukokuussa 1958 myös maisteri Kituselle myönnettiin ravitsemustutkimuksen ja kotitalousopetuksen hyväksi tekemistään ansioista maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan kunniatohtorin arvo. Tohtori Henning Karström, joka oli toiminut Biokemiallisella tutkimuslaitoksella Kitusen lähimpänä ohjaajana, kirjoitti tohtori Kituselle 19.8.1958:

Tahdon esittää Teille pahasti myöhästyneet onniteluni saamastanne kunniatohtorin arvosta. Tämä arvo olisi mielestäni pitänyt tulla osaksenne jo vuosia sitten. (EEK/saapuneet kirjeet.)

Vuoden 1958 promotio liittyi maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan 50-vuotisjuhllaisuuksiin ja siitä oli tehty alustava päätös lokakuussa 1955. Promotio käsitti yksinomaan tohtoripromootiot. (M-m td 13.10.1955–57 §; 3.5.1956–24 §.)

Kitunen koki henkilökohtaisessa elämässään 1950-luvulla sekä menestyksen että menetyksen hetkiä. Aviopuoliso kuoli 5.10.1955 kotonaan ja yliopistolla kunnioitettiin hetken hiljaisuudella maanviljelysopin dosentin, professori Eemeli Kitusen muistoa. (M-m td 27.10.1955–2 §.)

Kahdenlaista ajattelua

Kitusen vaiheisiin sisältyy mielenkiintoinen piirre, jolla voi olla yleistä ja jopa tieteellistä merkitystä. Väitöstutkimusvaiheessa Kitunen kykeni käsittelemään omaa etuaan laajemman yleisen edun ja kyselemättä toimimaan sen mukaan. Vastapuolta edustava professori Virtanen taas tulkitsti oman

etunsa koko yhteisön eduksi. Nämä kaksi ihmistä olivat ajattelutavaltaan erilaiset ja yhteiskunnan kannalta Kitusen ajattelumalli lienee parempi.

Kitunen sai jo varhain yhteyden kotitalousalaan ja toimi koko elämänsä tiiviisti niin sanotun kotitalousväen joukoissa. Onko mahdollista, että kotitaloudellinen opetus ja siihen sisältyvä yksilön näkökulman korostaminen jollakin tapaa tukevat ajattelun myöhempää avartumista? Sisältääkö kotitalousopetuksen määrittely vihjeitä vastauksiksi:

Kotitalousopetus vahahduttaa huomaamaan, että ihmisestä on kysymys, ihmisen hoitamisesta eri ikäkausina, henkisestä yhteistoiminnasta, yhteisestä suunnittelusta ja yhteisistä ratkaisuista. Korkealaatuinen kotisivistus edellyttää tietoja ja taitoja, toisen kunnioittamista ja palvelualltiutta, ei koskaan vallanhalua, toisen tai toisten hallitsemisen halua. On tosin hyväksi olla voimakas ja rohkea taistelemaan niiden asioiden puolesta, mitkä näkee oikeiksi, mutta ei riidellen vaan rakentaen. (Manninen 1975, 241–242).

Lainaus on peräisin juhla-artikkelista tohtori Kitusen täyttäessä 85 vuotta. Vanhalla iällä hän korostaa yhteistoimintaa ja vallanhalun puutetta. Onko ajattelu, joka ei suosi valtaa vaan yhteistoimintaa, älykkäämpää ja laaja-alaisempaa ajattelua? Valta haittaa ainakin ajattelun vapautta ja pakottaa ihmisen toistamaan omana ratkaisunaan vieraan ajattelun ratkaisut. Tie johtaa havaittaviin ristiriitoihin ja aina uusiin ongelmiin. Ehkä tästä oli kyse kotitalousalan ylimmän opetuksen ja kaupallisen alan ylimmän opetuksen kääntyessä kulkemaan eri suuntiin Suomessa 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

Naiset ovat vuosisatoja kärsineet vallanalaisuudesta ja oppineet toteuttamaan varsinaiselle edulleen vieraita päämääriä. Ongelmat ratkaistaan (sisäistettyjen) käskyjen mukaan. Työt tehdään ikään kuin vierailta välillä ja tulokset eivät ole tarkoituksenmukaisia. Niinpä kotitalousala on kompuroinut koko 1900-luvun ristiriidasta toiseen. Kaupallinen ala laajeni ja menestyi. On toisaalta luonnollista, että heikko häviää ja vahva voittaa. Toisaalta voimme maksaa kallista hintaa, jos ajattelemme kehnommin kuin mihin kykenimme.

Lähteet

Haastattelu: Aili Jokelainen, kodin teknologian professori emerita
Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pöytäkirjat (M-m td)
Sivustot: <http://www.europaus.info/ellakitunen.htm>

Yksityisarkistot:

Kansallisarkisto/Ella ja Eemeli Kitusen yksityisarkisto (EEK)

Kansallisarkisto/Elli Saurion yksityisarkisto (ES)

Elina ja Samuel Lehtosen kotiarhisto

Kirjallisuus

Anon. 1937, Ensimmäinen kotitalousneuvoksemme. *Emäntälehti* 7/1937, 188.

Kervinen, A. 2004, Rohkeasti liiketaloutta, arasti kotitaloutta. *Tiedepolitiikka* 3/2004, 51–57.

Kirjavainen, L. 1993, Lyhyt johdatus kotitaloustieteelliseen tutkimukseen. 2. osa. Nykytilanne tieteiden kentässä. *Kotitalous* 2/1993, 24–27.

Komiteamietintö 1959 (139K/655). Kotitalouden opetussuunnitelmakomitean mietintö (Kotitalouden yhtenäistämiskomitean mietintö). Puheenjohtajana Ella Kitunen. Painamaton.

Koskinen, A-L 1968, *Kotitalousopettajien Liitto. Förbundet av lärarinnor i huslig ekonomi r.y. 1918–1968*. Kotitalousopettajien Liitto r.y.

Kuokka, H. 1961. *Suomen kotitalouspolitiikkaa 1891–1961*. Osat I (202 sivua) ja II (sivut 203–409). Kodin taloustieteen julkaisematon pro gradu -tutkielma.

Lampinen, A. 1961, Kotitalousopetus – Kotitalous 1937–1961. *Kotitalous* 1/1961, 3–7.

Manninen, R. Tri Ella Kitunen 85-vuotias 3.8.1975. *Kotitalous* 9/1975, 241–242.

Saloheimo, A. 1974. Helsingin kotitalousopettajaopisto muutosten edessä. *Kotitalous* 12/1974, 365–366.

Sysiharju, A-L. 1995. *Naisasian tytär – muuttuvien kotien tuki 1891–1980. Vuosisata kotitalousopettajien koulutusta Helsingissä*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.

Kirjoittaja on kauppatieteiden kandidaatti ja maatalous- ja metsätieteiden maisteri.